

**BELGISCH-NEDERLANDS CULTUREEL VERDRAG**, op 16 mei 1946 in Den Haag gesloten ter bevordering van de wederzijdse betrekkingen op het gebied van onderwijs, wetenschap en kunst. Op 26 oktober 1927 werd op initiatief van minister Camille Huysmans een „verdrag betreffende de toenadering tusschen België en Nederland” gesloten (in het Frans: relations intellectuelles). Het verdrag voorzag in de uitwisseling van één hoogleraar of geleerde gedurende een academisch jaar (art. 5). Op dezelfde wijze zou wederzijds één studiebeurs aan een student, geleerde of kunstenaar worden verstrekt (art. 8). Er werd een vaste technische commissie ingesteld (art. 2), die jaarlijks zou vergaderen. Door gebrek aan financiële middelen bleef de uitvoering van dit bescheiden verdrag een dode letter.

De grondslag voor een nieuwe vorm van samenwerking tussen beide landen werd gelegd tijdens de verplichte ballingschap van de Belgische en Nederlandse regeringen in Londen.

Op 21 oktober 1943 reeds werd tussen beide landen een monetair verdrag gesloten; op 5 september 1944 samen met Luxemburg een Benelux-douaneverdrag. Onder impuls van de Vlaamse liberale voorman J. Hoste, in 1942 in Londen tot staatssecretaris benoemd, werd ook de grondslag voor een cultureel akkoord gelegd. Dit akkoord werd op 16 mei 1946 in Den Haag ondertekend. De doelstelling van het nieuwe cultureel akkoord luidde: „door bestendig contact tussen beide partijen, de goede betrekkingen tussen beide landen op gebied van onderwijs, wetenschap en kunst op een hechte basis te grondvesten en te ontwikkelen.” In artikel 13 werd bepaald dat de beide landen overleg zouden plegen omtrent de instandhouding en uitbreiding van hun gemeenschappelijke culturele belangen in het buitenland.

De doelstelling van het akkoord was nu, in tegenstelling met dat van 1927, zeer uitgebreid; het bestreek in feite alle sectoren van het wetenschappelijke en culturele leven.

Het cultureel verdrag werd in 1947 aangevuld met een addendum over de spelling van de Nederlandse taal. De beide regeringen verbonden zich ertoe de eenvormigheid van de spelling tussen beide landen na te streven. In 1969 werd een aanvullend protocol over de coproductie van speelfilms ondertekend. De eerste gemeenschappelijke produktie, Mira, de verfilming van Streuvels' roman De teleurgang van de Waterhoek, werd een groot succes en betekende in Vlaanderen de doorbraak van een

eigen Nederlandstalige filmproductie.

Het afsluiten van het akkoord wekte van het begin af vooral onder Vlamingen, maar ook onder heel wat Nederlanders, grote verwachtingen. De officialisering had de culturele samenwerking uit de troebele sfeer van de vooroorlogse partij-politiek gehaald. Die samenwerking kon nu ook steunen op de eensgezinde medewerking van alle culturele milieus. Ofschoon het akkoord ook de culturele samenwerking met Franstalig België insloot, kwam van het begin af het zwaartepunt op de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland liggen. De eerste officiële manifestatie in het kader van het akkoord was een grootse tentoonstelling te Brussel – de eerste naoorlogse –, gewijd aan Rembrand en zijn tijd.

De uitvoering van het akkoord werd toevertrouwd aan een vaste gemengde technische commissie. Deze commissie vergaderde, onder impuls van secretaris-generaal Julien Kuypers, reeds op 8 februari 1946, nog vóór het akkoord gesloten was (Secretariaat: Kortenberglaan 158, 1040 Brussel; W. Churchilllaan 362, Rijswijk.) Technische vraagstukken werden geleidelijk aan vaste commissies toegewezen: gelijkwaardigheid van diploma's, de eenmaking van de onderwijsterminologie en de onderwijsharmonisatie, de volksontwikkeling, het jeugdwerk en het cultureel grensverkeer, de vakantiecursussen en studiebeurzen, de nederlandistiek in het buitenland, muziek. Een honderdtal personen, meestal ambtenaren, zijn geregeld bij de uitvoering van dit akkoord betrokken.

*a) Onderwijssamenwerking:* het streven naar wederzijdse erkenning van onderwijsdiploma's (art. 10 van het Verdrag) is een uiterst moeizaam en langgerekt proces geworden. De door een bijzondere subcommissie voorgestelde maatregelen zijn in beide landen bekrachtigd bij besluiten waarbij voor de meeste studierichtingen de gelijkwaardigheid van de middelbare studies wederzijds erkend wordt en aansluiting bij het universitair onderwijs mogelijk is. Van groot belang werden de jaarlijkse vakantiecursussen voor onderwijzers en leraren. Sinds 1946 bezochten ruim vijf duizend leraren en schooldirecteuren deze informatieve cursussen.

De uitwisseling van hoogleraren en van studenten behoorde van het begin af tot het vaste programma: ruim 15.000 studenten kregen in vijftwintig jaar de mogelijkheid tot wederzijdse studiebezoeken, van wie er 1.400 academische studiebeurzen ontvingen.

Elk jaar worden wederzijdse vakantiecursussen voor onderwijsmensen georganiseerd (3.500 deelnemers). Voor het wetenschappelijk onderwijs van het Nederlands aan buitenlandse universiteiten wordt steeds meer gemeenschappelijk opgetreden. Na vele vruchteloze pogingen werd in 1970 het Nederlands als facultatief studievak in het middelbaar onderwijsprogramma in Frankrijk opgenomen. In 1969 werd een gemeenschappelijke Stichting voor de Nederlandse Lexicologie en Thesaurus (zetel te Leiden) door de beide regeringen opgericht. De Vlaamse medewerking aan de redactie van het Woordenboek der Nederlandsche Taal was voordien reeds geregeld.

*b) Culturele samenwerking:* van groot belang was de instelling in 1951 van een Algemene Conferentie der Nederlandse Letteren (z. aldaar). Deze conferentie, met haar vier secties (letteren, uitgeverij en

boekhandel, openbare bibliotheken, radio en televisie) vormde door haar jaarlijkse bijeenkomsten van deskundigen uit particuliere kringen een aanvulling op de initiatieven, door de officiële commissie genomen. Op voorstel van de Conferentie werd de gemeenschappelijke Driejaarlijkse Prijs van de Nederlandse Letteren ingesteld, die om beurten in beide landen door de Koning en de Koningin worden uitgereikt (laureaten waren Teirlinck (1956), Roland Holst (1959), Streuvels (1962), Bloem (1965), Walschap (1968), Vestdijk (1971). De conferentie bevorderde de totstandkoming van een Belgisch-Nederlandse Stichting tot Bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk. Het cultureel akkoord heeft de artistieke samenwerking in grote mate bevorderd door het regelmatig uitnodigen op ruilbasis van kunstgezelschappen. Vooral voor de dramatische kunst heeft dit geleid tot een uitwisseling van acteurs en in 1965 tot de oprichting van een gemeenschappelijk professioneel gezelschap, het Groot-Limburgs Toneel.

De samenwerking tussen de Nederlandse Omroepstichting (NOS) en de Belgische Radio en Televisie (BRT) breidde zich sterk uit, ondanks verschillen in structuur en statuut, vooral sinds de ontwikkeling van de televisie.

In 1969 werd een coproductie-akkoord voor speelfilms afgesloten.

*c) Jeugd en Volksontwikkeling:* in 1963 werd in beide landen éénzelfde subsidieverdrag van kracht voor de deelneming aan en de organisatie van gemeenschappelijke manifestaties van volwassenen- en jeugdvoering. Deze regeling was het gevolg van een in de jaren vijftig opgericht Belgisch-Nederlands Tijdschrift voor Volksopvoeding en de door dit tijdschrift, later door de departementen zelf, georganiseerde Conferenties voor Volksopvoeding. Eenzelfde subsidieregeling werd getroffen voor het jeugdverkeer tussen beide landen.

*d) Pleidooi voor een 'Hoge Raad':* reeds op het eind van de jaren vijftig werd de vraag naar de toekomst van de culturele samenwerking gesteld. In 1961 lanceerde Julien Kuypers op het Nederlands Congres, waarvan het Algemeen Nederlands Verbond de traditie had hervat, de gedachte van een culturele integratie. Onder zijn stimulans en die van de Nederlandse voorzitter, H.J. Reinink, bracht de Gemengde Commissie in 1962 een plechtig advies uit aan de beide regeringen, gewijd aan De Belgisch-Nederlandse culturele samenwerking in de naaste toekomst. De tekst ervan, in een rood omslag, werd in vele exemplaren verbreid en kreeg later de benaming „het rode boekje”. In dit legendarisch geworden advies bepleitten de opstellers een hechte vorm van integratie tussen Noord en Zuid, wat „uit hoofde van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de Nederlandse beschaving het scheppen inhoudt van een klimaat waarin deze beschaving, ongehinderd door staatsgrenzen, gemeenschappelijke structuren en organen kan opbouwen, die tegelijkertijd de uitbeelding van haar eenheid en instrumenten van haar ontwikkeling zijn”.

Het advies hield tevens een pleidooi in voor gemeenschappelijke culturele samenwerking van België en Nederland in het buitenland. Het slot van de oproep luidde: „De versterking van de inner-

lijke kracht van de Nederlandse beschaving, de culturele integratie van het Nederlands taalgebied, de uitstraling van de Nederlandse cultuur in het buitenland en in organisaties van regionale en mondiale samenwerking vormen een zo belangrijk geheel van taken dat, naar het oordeel van de gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands-Belgisch cultureel verdrag, de oprichting van een gemeenschappelijk Belgisch-Nederlands orgaan – een Hoge Raad – voor de behartiging daarvan aanbevolen moet worden”.

De regeringen besteedden veel aandacht aan dit advies, maar een Hoge Raad voor de Nederlandse cultuur bleek niet haalbaar.

In 1971 werd op plechtige wijze het zilveren jubileum van het Verdrag herdacht. In datzelfde jaar beleefde België een constitutionele omwenteling, door het grondwettelijk invoeren van de culturele autonomie. Het akkoord was in 1946 tot stand gekomen in de sfeer van een unitair Belgisch staatsverbond. Deze tweeledigheid remde de ontwikkeling tot een hechte culturele integratie. Door de in 1971 geïnstalleerde Nederlandse Cultuurraad, met een eigen bevoegdheid voor de internationale culturele samenwerking, is een nieuw staatkundig kader voor de culturele samenwerking van Noord en Zuid tot stand gekomen.

LITERATUUR: *De Belgisch-Nederlandse culturele samenwerking in de naaste toekomst* (1962); - J. de Deurwaerder, *Omzien in bewondering. 25 jaar Belgisch-Nederlands cultureel verdrag, in Ons Erfdeel*, jg. 14, nr. 3 (1971, p. 5-14).

JOHAN FLEERACKERS